

10-PUNTEN VOOR EEN PLASTIC SLIMME GEMEENTE

Wereldwijd vormt de plasticsoep een bedreiging voor het milieu en de gezondheid van mens en dier. Dat probleem begint dichterbij dan je denkt, namelijk bij jou in de buurt. Plastic afval van bedrijven en consumenten komt in de rivier terecht die weer uitkomt in de oceaan. Daar draagt het bij aan de gigantische plasticsoep. Elk jaar streven ontelbare dieren door plastic afval. Ze zien het aan voor voedsel of raken erin verstrikt. Plastic zwerfafval is echter niet alleen schadelijk voor de natuur, ook voor onze eigen gezondheid. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat wij mensen ook minuscule plasticdeeltjes binnenkrijgen.

De plasticsoep, het zwerfafvalprobleem en de schadelijke gevolgen voor mens en dier. Het lijkt misschien een ver-van-je-bed-show, maar we kunnen vandaag concrete stappen zetten richting een betere toekomst. Gemeenten spelen daarbij een belangrijke rol om plastic afval tegen te gaan en kunnen een bijdrage leveren aan een schoner, gezonder en plasticvrijer Nederland. Met deze 10-punten bieden we jouw gemeente heldere, concrete beleidsvoorstellen en -maatregelen richting een plastic slimme gemeente.

Neem zoveel mogelijk van deze 10 punten over in het collegeprogramma en word stap-voor-stap een plastic slimme gemeente:

1. Verklaar: "[naam gemeente] wordt een plastic slimme gemeente"
2. Maak een plan: meetbare doelen, concrete acties & nulmeting
3. Doe een zelfscan zinloos plastic binnen de gemeente
4. Richt de openbare ruimte stimulerend in
5. Zet met campagnes in op gedragsbeïnvloeding
6. Ondersteun educatie over zwerfafval en de plasticsoep
7. Maak alle evenementen in de gemeente wegwerpplastic vrij
8. Stimuleer bedrijven om hun omgeving schoon te houden
9. Faciliteer lokale opruimacties met middelen én stimuleer monitoring
10. Word partner van de Schone Rivieren Alliantie

1. VERKLAAR: "[NAAM GEMEENTE] WORDT EEN PLASTIC SLIMME GEMEENTE"

Verklaar de gemeente tot plastic slimme gemeente. Stel de ambitie om: 1) de komende collegeperiode de lekkage van plastic naar het milieu te reduceren met 30% en 2) dat er in 2030 helemaal geen plasticafval meer in de natuur terecht komt. Nodig bewoners uit om mee te denken over beleid om deze ambitie te behalen en put uit onderstaande stappen voor concrete aanbevelingen. Een plastic slimme gemeente is fijner om in te wonen en te werken en beter voor het milieu. Ook economisch valt er veel winst te behalen. De jaarlijkse kosten voor de aanpak van zwerfafval in Nederland worden geraamd op € 193 miljoen blijkt uit onderzoek van Rijkswaterstaat. Het overgrote deel van die kosten, namelijk 81%, worden gedragen door de gemeenten.

Amsterdam is de eerste stad ter wereld die zich heeft aangesloten bij het Plastic Smart Cities-initiatief van WWF en Plastic Soup Foundation. De stad heeft zichzelf een ambitieus doel gesteld: in 2030 willen zij een stad zijn zonder plasticvervuiling. In 2023 moet er al 30 procent minder plastic zwerfafval zijn. Amsterdam heeft meer dan 100 kilometer aan kanalen die in directe verbinding staan met de Noordzee via het Noordzeekanaal. Daarmee kan zij een belangrijke rol spelen in het oplossen van het plasticprobleem. En wil dat ook nadrukkelijk doen. Lees meer over het Plastic Smart Cities-initiatief en laat je inspireren door het Actieplan van de gemeente Amsterdam (download) hoe zij Plastic Smart City willen worden.

2. MAAK EEN PLAN: MEETBARE DOELEN, CONCRETE ACTIES & NULMETING

Stel na het formuleren van een ambitie een plan op met meetbare doelen, concrete acties en een plan voor het monitoren. De basis hiervan is het doen van een nulmeting. 30% zwerfafvalreductie binnen 4 jaar is een mooi streven, maar ten opzichte waarvan? Breng daarom in kaart hoeveel (plastic) zwerfafval er momenteel ligt. Schone Rivieren kan hierbij helpen als het gaat om data over afval op de rivieroever. Verzamel ook data van andere plekken waar het afval ontstaat: bij horeca, recreatiegebieden, in winkelgebieden, bij bedrijventerreinen, bij bouwplaatsen en via riolering/overstorten. Op basis van bevindingen worden concrete doelen en acties geformuleerd. Tot slot is het belangrijk om regelmatig te blijven monitoren (zie punt 9) en te evalueren waar jullie als gemeente staan ten opzichte van jullie doelen en ambitie.

De hoeveelheid zwerfafval in Purmerend nam in de periode van 2018 tot 2021 met maar liefst 53% af! Het recept: gericht beleid op basis van data van de Zwerfinator en samenwerking met vrijwilligers, bedrijven, scholen en andere organisaties. Vier jaar lang deed de Zwerfinator voor gemeente Purmerend gedetailleerd zwerfafvalonderzoek. Steeds op dezelfde manier en op dezelfde trajecten. De resultaten bieden de gemeente inzicht in de effectiviteit van de maatregelen die zij neemt en vooruitgang ten opzichte van eerdere jaren. Ook krijgt de gemeente zo een duidelijk beeld van de meest vervuilde plekken voor een gerichte aanpak én de schoonste plekken waar weer van geleerd kan worden.

3. DOE EEN ZELFSCAN ZINLOOS PLASTIC BINNEN DE GEMEENTE

We staan er vaak niet bij stil, maar veel plasticproducten worden na eenmalig gebruik al weggegooid. Het uitfasen van zogenaamd zinloos plastic begint bij bewustwording binnen de gemeente. Hoe kan jouw gemeente zoveel mogelijk vrij worden gemaakt van zinloos (wegwerp)plastic? Wegwerpbekertjes bij de koffieautomaat kan je bijvoorbeeld gemakkelijk vervangen voor herbruikbare bekertjes. Of wat dacht je van stoffen vlaggenlijnen en superbellenblaas in plaats van plastic ballonnen en slingers voor feestjes? Plasticproducten waar geen goed alternatief voor is, kunnen wellicht bij het weggooien beter gescheiden worden. Doe een zelfscan van al het plastic dat binnen de gemeente zelf wordt gebruikt en ingekocht. Vertaal dit vervolgens in gemeentelijk inkoop- en afvalbeleid. Hulp nodig? Vraag de Plastic Soup Footprint aan.

Ook de gemeente Kampen vroeg zich af hoe af te komen van zinloos plastic. Een werkgroep van ambtenaren en raadsleden onderzoekt hoe de gemeente zoveel mogelijk vrijgemaakt kan worden van plastic. Lees hier hoe ze in Kampen te werk gaan en de eerste successen behaalden.

4. RICHT DE OPENBARE RUIMTE STIMULEREND IN

Sinds 1 juni 2021 zit er in Nederland statiegeld op kleine flesjes, maar helaas verdwijnen er nog steeds flesjes in de prullenbak, omdat je ze niet overal weer kan inleveren. In Duitsland, waar jaarlijks voor zo'n 180 miljoen euro aan statiegeldflesjes wordt weggegooid, hebben ze daar iets op bedacht: de PfandRing, of DoneerRing. Een ijzeren ring rond vuilnisbakken waar mensen hun statiegeldflesjes in kunnen zetten, zodat anderen ze op een waardige manier kunnen verzamelen voor statiegeld. De Doneerring is al in meer dan 100 Duitse steden een succes en komt nu ook naar Nederland! Word pilotgemeente voor de doneerring en breng meer plastic in het recycleproces, help inwoners in nood aan een extra zakcentje en reduceer zwerfafval. Je kan als gemeente bovendien de kosten voor de DoneerRing pilot terugkrijgen via de Zwerfafvalvergoeding van Nedvang. Wist je trouwens dat afvalbakken in bepaalde kleuren zoals appeltjesgroen, meer motiveren om ze te gebruiken? Nederland Schoon zet 9 tips voor effectieve afvalbakken op een rij.

Breda had de primeur in Nederland. 'Een briljant idee', aldus wethouder Greetje Bos. In Breda zijn de eerste tien ringen in gebruik genomen langs de drukke route van het Centraal Station richting het centrum. De ringen zijn bovendien al geschikt om blikjes in te zetten waar vanaf 1 januari 2023 statiegeld op komt.

5. ZET MET CAMPAGNES IN OP GEDRAGSBEÏNVLOEDING

Veel gemeenten zetten met zwerfafvalcampagnes en voorlichting al in op het creëren van bewustwording en gedragsverandering. Analyseer welke afvalitems lokaal het meest gevonden worden en waar (zie punt 2) en richt hier een campagne voor in. Bijvoorbeeld sigarettenpeuken, deze staan landelijk op nummer 1 van meest gevonden zwerfafval. Uit onderzoek blijkt dat ruim de helft van de rokers het acceptabel vindt om hun peuken in een rioolput te gooien. Vaak weten zij niet eens dat deze o.a. uitkomen in onze rivieren. En dat terwijl 1 sigarettenpeuk 6 liter drinkwater vervuilt. Zet met gerichte campagnes op locatie in op gedragsbeïnvloeding. Denk aan teksten op afvoerputten van regenwater: "De rivier begint hier". Niet alleen in Nederland, over de hele wereld maakt men werk van minder afval op straat. Laat je inspireren door inspirerende campagnes wereldwijd voor minder zwerfafval.

De zwerfafvalcampagne van de Canadese stad Toronto ging viraal. De campagne 'Littering says a lot about you' bespot vervuilers op ludieke wijze. In de advertenties zijn stukken zwerfafval zoals een pakje sigaretten en een blikje zo gerangschikt dat hun labels samen 'dumb' spellen. Een duidelijke boodschap aan de mensen die het afval achterlieten. Dubai serveerde haar inwoners sushi gerold in plastic in plaats van nori vellen en schaaldieren met bierdopjes, in de campagne 'What goes around comes around. Keep the sea clean'.

6. ONDERSTEUN EDUCATIE OVER ZWERFAFVAL EN DE PLASTICSOEP

Jong geleerd is oud gedaan. Educatie over zwerfafval en de plasticsoep is belangrijk. Het draagt bij aan bewustwording, betrokkenheid en motivatie bij kinderen om zwerfafval te verminderen. Er is een grote hoeveelheid educatiemateriaal beschikbaar. Gemeente Schoon maakte een analyse van het ruime aanbod. Het aanbod is per NME-centrum/gemeente gerangschikt en de beste voorbeelden zijn uitgelicht. Zoals de Gouden grijper-wedstrijd in Woerden en de Knijperestafette in IJsselstein. Ook de Plastic Soup Foundation verzorgt al jarenlang gastlessen op 3.000 basisscholen; hun educatiemateriaal is gratis beschikbaar.

'De plasticsoep... Wat kun jij er aan doen?' Deze vraag staat centraal in de Escaperoom Plasticsoep van IVN voor leerlingen van groep 7/8 van de basisschool en klas 1/2 van het voortgezet onderwijs. Aan de hand van fysieke puzzels, een digitale game en andere uitdagingen volgen leerlingen de route van plastic zwerfafval vanaf het ontstaan tot aan de oceaan. Met de verschillende uitdagingen in de escaperoom krijgen zij niet alleen inzicht in de zwerfafvalproblematiek, maar ontmoeten ze ook helden die de strijd zijn aangegaan met het zwerfafval. De grote vraag aan de leerlingen is: 'Word jij ook een held in de strijd tegen de plasticsoep?'

7. MAAK ALLE EVENEMENTEN IN DE GEMEENTE WEGWERPPLASTIC VRIJ

Maak alle evenementen wegwerpplastic vrij door regels op te stellen voor evenementen, via de APV of evenementenvergunningen. Denk aan hardcup bekertjes bij evenementen, afvaleilanden met gescheiden inzameling en alternatieve, afbreekbare confetti in plaats van plastic. Heeft jouw gemeente nog geen verbod op ballonoplatingen of enkel een ontmoedigingsbeleid? Maar daar werk van!

Duizenden plastic wegwerpbekers werden uit de grachten gevist na het Leids Ontzet in 2018. Drie jonge biologen fotografeerden ze en plaatsten elke dag een grachtenbeker online, net zo lang totdat de gemeente Leiden volledig overstapte op herbruikbare statiegeldbekers. Zo vroegen ze aandacht voor dit probleem en spraken ze de betrokken partijen aan om een eind te maken aan deze zinloze stroom plastic naar zee. En met succes. Afgelopen jaar gebruikte Leiden ecoglas bij het Leidens Ontzet en bespaarde zo een half miljoen plastic wegwerpbekers. Als het in Leiden kan, kan jouw gemeente het ook!

8. STIMULEER BEDRIJVEN OM HUN OMGEVING SCHOON TE HOUDEN

Stimuleer bedrijven in de gemeente om wegwerpplastics die veel voorkomen in het zwerfafval versneld uit te faseren. Ga in gesprek hoe zij vooruit kunnen lopen op aanstaande beleidsmaatregelen, zoals de Europese richtlijn voor wegwerpplastic en statiegeld op blik. Waarom wachten? Dat kunnen bedrijven zijn uit elke branche. Zo begint een supermarkt in Hengelo nu al met statiegeld op blikjes. Of ga samen met de horeca voor 'plasticvrije terrassen' in de stad. De Plasticvrij Terras-beweging is een initiatief van de horeca zelf en op diverse plekken al een succes. Zij vervangen voorverpakte koekjes, suiker- en honingzakjes voor duurzame alternatieven om te voorkomen dat de lichtgewicht verpakkingen vanaf hun terrassen in de rivieren en in zee waaien. Een van de bronnen van zwerfafval op het land en in rivieren is bouwafval van bouwplaatsen. Met name lichte materialen zoals piepschuim zijn gevoelig voor verwaaiing. Behalve strenger handhaven kan de gemeente ook tips delen zoals de poster van RWS voor een schone bouwplaats. Stel tot slot prijzen beschikbaar om lokale ondernemers te stimuleren.

De gemeente Venlo huurde een afvalcoach Suzanne in. Zij bracht gedurende het jaar op 24 locaties verspreid over de gemeente het zwerfafval in kaart met Litterati. Op basis van haar bevindingen benadert ze nu winkels en bedrijven om zelf meer bij te dragen aan het schoonhouden of schoonmaken van hun omgeving.

9. FACILITEER LOKALE OPRUIMACTIES MET MIDDELEN ÉN STIMULEER MONITORING

Opruimen alleen lost het zwerfafvalprobleem niet op, maar totdat het probleem effectief bij de bron is aangepakt, blijven opruimacties onmisbaar. Voor die bronaanpak is dataverzameling onmisbaar. Zet bij opruimacties in op dataverzameling, bijvoorbeeld via Litterati of andere apps voor afvalmonitoring. Ondersteun daarnaast vrijwillige opruimgroepen en inwoners met de juiste middelen: afvalzakken, handschoenen, prikkers en een goede manier om het afval af te voeren. Reik bijvoorbeeld vuilniszakken uit aan bewoners om direct afval op te ruimen na oudjaar en sluit aan bij landelijke opruimacties, zoals Peukmeuk en World Cleanup Day. Maak ook gebruik van de kennis en expertise van opruimgroepen en andere burgerinitiatieven in jouw gemeente. Betrek hen bijvoorbeeld in bij het houden van een nulmeting en de vervolgmetingen (zie punt 2). Actieve vrijwilligers doen en denken graag mee!

Vrijwilligers kunnen ook dienen als signaalfunctie. Werf inwoners die een afvalcontainer of prullenbak willen adopteren. Wordt een afvalbak niet op tijd geleegd, of bieden bewoners hun afval verkeerd aan? Dan signaleren zij dat als eerste en kunnen dat doorgeven aan de gemeente. Zo kan sneller actie worden ondernomen, voordat vogels en ratten vuilniszakken kapottrekken. Afvalbakkenadoptie is een leuke manier om buurten schoon én bewoners betrokken te houden. Deze handreiking met diverse praktijkvoorbeelden helpt gemeenten in zeven stappen op weg naar een adoptieplan.

10. WORD PARTNER VAN DE SCHONE RIVIEREN ALLIANTIE

Schone Rivieren vraagt aandacht voor de vervuiling van onze rivieren door plastic, brengt het probleem in kaart en stimuleert een brongerichte aanpak. Samen met consumenten, bedrijven en overheden werken we aan ons doel: plasticvrije rivieren in Nederland in 2030. Om de vervuiling van rivieren tegen te gaan, roept Schone Rivieren op tot dringende acties op drie belangrijke gebieden die zorgen voor een grondige aanpak bij de bron:

- Het reduceren van de productie en consumptie van plastic;
- Het herontwerpen van plastic producten ten behoeve van hergebruik en recycling;
- Het verbeteren van lokaal, regionaal en landelijk beleid ten aanzien van plastic vervuiling.

Verschillende provincies, gemeenten en organisaties zijn al partner van de Schone Rivieren Alliantie. Neemt jouw gemeente één of meer van bovenstaande 10 punten over in haar beleid? Sluit je aan en ontvang regelmatig updates, onderzoek en best practices om zwerfafval en rivierafval tegen te gaan. Meld jouw gemeente dan aan voor de Schone Rivieren Alliantie.